

Soạn bài Thực hành một số phép tu từ cú pháp - Ngữ văn lớp 12

I. Phép lặp cú pháp

Câu 1. Đọc đoạn văn a và đoạn thơ b trong sách giáo khoa, xác định những câu nào có phép lặp cú pháp? Kết cấu cú pháp nào được lặp lại? Tác dụng (hiệu quả nghệ thuật) như thế nào?

Trả lời:

a) Những câu lặp cú pháp trong đoạn a là: 1-3, 4-5

- Cấu trúc được lặp lại là:

+ Sự thật là , CN (dân ta) + VN (thành thuộc địa ...), + BN

+ Dân ta (đã/lại) + VN

- Hiệu quả nghệ thuật: nhấn mạnh, tô đậm tính khẳng định; giúp cho lời văn hài hoà, nhịp nhàng, bổ sung cho nhau.

b) Những câu lặp cú pháp trong đoạn thơ b là:

- Câu 1 và 2: CN - đây - VN (là của chúng ta)

- Câu 3, 4, 5: Những - DT - Định tố

=> Tác dụng: nhấn mạnh và khẳng định niềm tự hào cùng tình yêu tha thiết đất nước của nhà thơ.

c) Trong đoạn thơ c, cấu trúc câu được lặp lại là: *Nhớ sao...*

=> Tác dụng: Phép lặp đó có tác dụng làm cho nỗi nhớ của người về xuôi (cũng chính là của tác giả) đối với quê hương cách mạng Việt Bắc thêm thiết tha, sâu nặng.

Câu 2. So sánh bài tập 1 và bài tập 2 để chỉ ra điểm giống và khác nhau về hiện tượng lặp cú pháp.

Trả lời:

- **Giống nhau:** Tất cả đều sử dụng phép lặp kết cấu cú pháp.

- **Khác nhau:**

+ Về số lượng tiếng:

Soạn bài Thực hành một số phép tu từ cú pháp - Ngữ văn lớp 12

Ở câu đối, thơ Đường luật, văn biền ngẫu (và ở nhiều câu tục ngữ), số lượng tiếng trong câu trước (hoặc vế trước) và câu sau (hoặc vế sau) phải bằng nhau.

Trong văn xuôi và thơ tự do thì những câu lặp kết cấu cú pháp với nhau không nhất thiết phải có số lượng tiếng bằng nhau tuyệt đối.

+ *Về từ loại và cấu tạo của các từ:*

Ở câu đối, thơ Đường luật, văn biền ngẫu (và ở nhiều câu tục ngữ), trong những câu (hoặc vế câu) lặp kết cấu cú pháp với nhau, các từ tương ứng phải cùng từ loại, cùng kiểu cấu tạo từ (ví dụ như vắng vẻ, lao xao cùng là từ láy, tính từ,...).

Trong văn xuôi và thơ tự do, ở những câu kết cấu cú pháp, sự đối xứng về từ loại và cấu tạo từ không nhất thiết ở mức độ nghiêm ngặt tuyệt đối (ví dụ: hai câu "những ngả đường bát ngát" và "những dòng sông đỏ nặng phù sa" có kết cấu cú pháp giống nhau, nhưng phân định ngữ ở câu trước là một từ láy, 2 âm tiết - bát ngát, còn câu sau là một cụm từ gồm 4 âm tiết - đỏ nặng phù sa)

+ *Về nhịp điệu:*

Trong câu đối, thơ Đường luật, văn biền ngẫu (và ở nhiều câu tục ngữ), ở những câu (vế câu) lặp kết cấu cú pháp thì kết cấu nhịp điệu cũng lặp ở mức độ rõ ràng (ví dụ: trong hai câu "ta dại, ta tìm nơi vắng vẻ - người khôn, người đến chốn lao xao, kết cấu nhịp điệu đều là 2/5 hoặc 2/2/3).

Trong văn xuôi, thơ tự do, ở những câu lặp kết cấu cú pháp, kết cấu nhịp điệu không nhất thiết lặp.

Câu 3. Tìm ba câu văn hoặc thơ có dùng phép lặp cú pháp trong SGK Ngữ văn lớp 12. Phân tích tác dụng của phép lặp đó.

Trả lời:

Ví dụ:

a.

Mẹ tháo khăn phủ mặt cho chồng

Con cởi áo liệm thân cho bố.

(Dọn về làng, Nông Quốc Chân)

Soạn bài Thực hành một số phép tu từ cú pháp - Ngữ văn lớp 12

Phép lặp cú pháp kết hợp với phép liệt kê góp phần thể hiện sâu sắc nỗi đau, nỗi bất hạnh của gia đình dưới sự xâm lăng, giày xéo của thực dân Pháp.

b.

Con nhớ anh con, người anh du kích...

Con nhớ em con, thằng em liên lạc

(Chế Lan Viên)

Phép lặp cú pháp góp phần thể hiện nỗi nhớ da diết, tràn ra như bất tận của chủ thể trữ tình khi nhớ về Tây Bắc.

II. Phép liệt kê

Phân tích hiệu quả của phép lặp cú pháp phối hợp với phép liệt kê trong 2 đoạn văn a và b (SGK).

Trả lời:

a. Đoạn văn trong ***Hịch tướng sĩ*** của Trần Quốc Tuấn: kết hợp phép lặp với phép liệt kê: *...thì ta...; ...thì cùng nhau...*

=> Hiệu quả: Bày tỏ nỗi lòng của tác giả, làm nổi bật sự quan tâm, đối đãi chu đáo của Trần Quốc Tuấn đối với tướng sĩ: cho áo, cho cơm, thăng chức, cấp bổng, cho thuyền, cho ngựa, ...

b. Đoạn văn trong ***Tuyên ngôn độc lập*** của Hồ Chí Minh:

- Sử dụng phép liệt kê (hàng loạt câu kể tội ác của thực dân Pháp: *Chúng ... chúng ...*)

- Sử dụng phép lặp cú pháp.

=> Hiệu quả: Lên án và tố cáo tội ác về chính trị của thực dân Pháp đối với nhân dân ta. Lời lẽ hùng biện, giọng văn đanh thép chính là nhờ người viết đã sử dụng thành công phép lặp cú pháp kết hợp phép liệt kê. Những tội ác của thực dân Pháp được kể ra dồn dập, liên tiếp. Tất cả không chỉ tố cáo, vạch mặt kẻ thù một cách rõ ràng, đanh thép mà còn truyền tới người đọc, người nghe lòng căm thù cao độ và sâu sắc.

III. Phép chêm xen

Câu 1. Phân tích các bộ phận in đậm trong ba ngữ liệu SGK, và nhận xét về:

Soạn bài Thực hành một số phép tu từ cú pháp - Ngữ văn lớp 12

- Vị trí và vai trò ngữ pháp trong câu
- Dấu câu tách biệt bộ phận đó
- Tác dụng đối với việc bổ sung thông tin, tình cảm

Trả lời:

Học sinh phân tích cụ thể từng đoạn văn để thấy điểm riêng của từng văn bản, chú ý trên cơ sở những điểm chung sau:

- Vị trí nằm giữa hoặc cuối câu.
- Vai trò ngữ pháp: chú giải (phụ chú)
- Đặt trong dấu ngoặc đơn hoặc ngoặc kép nếu lấy dữ liệu trong văn bản khác.
- Nói thêm việc bổ sung thông tin, bộc lộ một thái độ, cảm xúc.

Câu 2. Viết đoạn văn từ 3 - 5 câu về Tố Hữu và bài thơ *Việt Bắc*, trong đó có sử dụng phép chêm xen. Phân tích tác dụng của phép chêm xen trong tình huống đó.

Trả lời:

Có thể tham khảo đoạn văn sau:

Tháng 10 - 1945, khi về lại thủ đô sau chiến thắng giặc Pháp, Tố Hữu - nhà thơ trữ tình chính trị, người gắn bó sâu sắc với quê hương cách mạng trong 15 năm tình nghĩa thiết tha mặn nồng - đã viết bài thơ *Việt Bắc*, bản anh hùng ca và cũng là khúc tình ca về cách mạng, về cuộc kháng chiến và con người kháng chiến.

=> Phép chêm xen ở câu văn này nằm ở phần giữa hai dấu gạch ngang có tác dụng cung cấp thông tin về nhà thơ Tố Hữu.